

УДК 811.161.3

UDC 811.161.3

АДСЫЛАЧНАЯ РЭТРАСПЕКЦЫЯ І ЯЕ РЭПРЭЗЕНТАЦЫЯ ў МАСТАЦКІМ ТЭКСЦЕ

REFERENTIAL RETROSPECTION AND ITS REPRESENTATION IN A FICTION TEXT

В. П. Дзігадзюк,
аспірант кафедры беларускай
і рускай філалогіі МДПУ
імя І. П. Шамякіна

V. Digadyuk,
Postgraduate Student of the Department
of Belarusian and Russian Philology,
MSPU named after P. Shamyakin

Паступіў у рэдакцыю 13.04.20.

Received on 13.04.20.

Артыкул прысвечаны даследаванню тэкставай катэгорыі рэтраспекцыі ў беларускім мастацкім тэксце. У рабоце выяўлены параметры тыпалогіі дыскантынуума – суадносіны рэтраспектыўнай адзінкі да зыходнай інфармацыі, ступень часовай адлегласці і адносіны паміж рэтраспектыўнымі тэкстаструктурамі; вызначаны і сістэматызаваны маркеры рэпрэзентацыі даследуемай катэгорыі, адзначана іх ступень эксплікацыі.

Ключавыя словы: катэгорыя рэтраспекцыі, экспліцытныя сродкі, імпліцытныя сродкі, кампазіцыйна-тэкставая рэтраспекцыя, адсылачная рэтраспекцыя, кантактны від, дыстантны від, рэтраспектыўныя адносіны.

The article is devoted to study of textual category of retrospection in Belarusian fiction text. The work reveals the parameters of typology of discontinuum – the correlations of retrospective unit to the original information, the degree of timely distance and the relations between retrospective text structures; markers of representation of the studied category are revealed and systematized, the stage of their explication is defined..

Keywords: category of retrospection, explicit means, implicit means, composition-text retrospection, referential retrospection, contact kind, distant kind, retrospective relations.

У апошнія дзесяцігоддзі праблема вызначэння тэкставых катэгорый з'яўляецца дыскусійнай, што тлумачыцца рознымі падыходамі навукоўцаў да вывучэння тэксту, рознымі аспектамі яго даследавання і аналізу. Першымі даследчыкамі ў лінгвістыцы тэксту – І. Р. Гальперыным [1], З. Я. Тураевай [2], В. І. Маскальскай [3] – былі вылучаны катэгорыі на ўзроўні тэксту, улічваючы яго зместавую складаючую, сродкі і спосабы актуалізацыі інтэнцыі аўтара. Функцыянальна-семантычная канцэпцыя А. У. Бандаркі [4] грунтуецца на ўзаемадзеянні моўных сродкаў на базе іх функцыянальнай агульнасці і пэўным граматычным выразе. У сваіх даследаваннях навуковец разглядаў праблему ў межах выказвання, што характарызуе вызначаныя катэгорыі як асабліва граматычныя, а не тэкставыя. Камунікатыўны падыход даследчыкаў М. М. Кожынай [5], Т. В. Мацвеевай [6], М. П. Кацюравай [7] да вызначэння катэгорый разглядаецца на аснове цэласнага аналізу тэксту, што дазваляе вызначыць функцыянальныя семантыка-стылістычныя катэгорыі.

Як паказаў аналіз навуковай літаратуры, пытанню выяўлення тэкставых катэгорый прысвечана значная колькасць прац. Пры гэтым на сённяшні дзень не вывучаны спосабы актуалізацыі катэгорый рэтраспекцыі ў беларускай мове. Названы напрамак даследавання з'яўляецца сучасным і перспектыўным. Актуальнасць вывучэння дадзенай моўнай з'явы абумоўлена адсутнасцю ў навуковай літаратуры даследавання маркіроўкі дыскантынуума ў беларускім мовазнаўстве, а таксама неабходнасцю выявіць віды і тыпы рэтраспектыўных тэкстаструктур, вызначыць адносіны паміж даследуемымі адзінкамі ў беларускім мастацкім тэксце.

Мэта даследавання ў артыкуле – выявіць моўныя сродкі рэпрэзентацыі рэтраспекцыі ў мастацкім тэксце і іх віды.

Мастацкі тэкст – складаная кампазіцыйная структура, якая характарызуецца перапляценнем часавых планаў, зрухам у часавым кантынууме. Такая часавая мнагамернасць абумоўлена спосабам інтэграцыі рэтраспектыўных тэкстаструктур у паслядоўным разгор-

ванні падзей апавядання. Інтрадукцыя новай інфармацыі, якая з'яўляецца рэтраспектыўнай да сюжэта, кваліфікуецца намі як кампазіцыйна-тэкставая форма дыскантынуума. Калі падзеі згадваюць ужо раней уведзеную тэкстаструктуру (адзінку), то вызначаецца адсылачная рэтраспекцыя.

Функцыянаванне гэтых тыпаў абумоўлена прыцягненнем рознаўзроўневых моўных адзінак. Неабходна выявіць і сістэматызаваць сістэму сродкаў выражэння катэгорыі рэтраспекцыі і класіфікаваць у адпаведнасці з параметрамі тыпалогіі.

Адсылачны від рэтраспекцыі вызначаецца паўторам тэкставага фрагмента, дыстантна або кантактна размешчанага на часовай плоскасці ў адносінах да моманту гутаркі. Пераход да раней згаданых падзей адбываецца на аснове экспліцытнай або імпліцытнай маркіроўкі пры дапамозе ўскосных і прамых сродкаў на лексіка-семантычным, лексіка-граматычным і сінтаксічным узроўні. Трэба адзначыць разнастайнасць адносін паміж рэтраспектыўнымі тэкстаструктурамі, якія маюць часавую ўзаемаабумоўленасць выражаемых падзей.

Адметнасць адсылачнай рэтраспекцыі з *адносінамі абагульнення* заключаецца ў тым, што адзінкі набываюць значэнне рэтраспектыўнасці і абагульнення пад уплывам кантэксту і лексіка-семантычных параметраў. Так, перарыў у часавым кантынууме апавядання можа адбывацца рознымі лексіка-граматычнымі сродкамі. Выяўлена, што няпэўны займеннік *усё* абагульняючага характару актуалізуе адсыл да нядаўня мінулых падзей на часовай плоскасці. Напрыклад, *А ён ішоў па лесе, нібы гаспадар. Прыгінаў галіны, дакранаючыся да іх, нібы да жывых. І Прадыславе ўжо зусім не страшна была цемра, яна ішла побач з Раманам, і сном – доўгім, трапяткім сном – здаваўся дотык дужага гарачага пляча. Нібы ўсё гэта ўжо было з ёй калісьці – дзе, як? У сне ці другім жыцці?* (В. Іптава).

Назіраюцца выпадкі, калі лексічныя адзінкі на аснове логіка-сюжэтных сувязяў накіроўваюць да падзей, дзеянняў, пра якія ўжо гаварылася ў тэксце. Пры дапамозе логікі і вывадаў чытач разумее, напрыклад,

пра які інцыдэнт ідзе размова: *Я выйшла за Вінцуком наверх, яшчэ раз падзівіўшыся фундаментальным дзвям і адмысловому набору замкоў. А наверху нас ужо чакалі. <...> «Прынцэса» і яе світа... Старшыня мітусіўся: – Вінцук, Вінцук, адчыняй хутчэй скляпенне! Вера Сцяпанайна жадае паглядзець. Ну, хутчэй жа! Давай ключ, я сам адчыню, а то цябе не дачакаешся. <...> Бамбіза рваўся ў бойку, але «прынцэса», відаць, перадумала, павярнулася на сваіх высокіх абцасіках і пайшла. На развітанне яна кінула доўгі позірк на Вінцука, які, аднак, аніяк не адрзагаваў. <...> – Выбачайце, Кацярына Аляксееўна, за інцыдэнт (Л. Рублеўская).* Як бачым, рэтраспектыўную спасылку маюць лексемы абагульняючага характару ўжо здзейснай сітуацыі. У якасці паказчыка значэння выкарыстоўваюцца лексічныя адзінкі, суадносныя з назоўнікамі (дзеянікамі і дапаўненнямі).

Адсылачная кантактная рэтраспекцыя з адносінамі абагульнення рэалізуецца рознымі сінтаксічнымі сродкамі. Намі вызначаны складаназалежныя сказы, якія характарызуюцца часовай мнагапланавасцю. Так, экспліцытна выражаны дыскантынуум выяўлены ў складаназалежным сказе з даданай суб'ектнай рэтраспектыўнай часткай з наяўнасцю няпоўнай формы галоўнай часткі: *Ёй падалосся, ці Кастусь сапраўды, перад тым як паціснуць яе руку, прамарудзіў, нібыта чагосьці баючыся? Ды не, падалосся. Толькі з ёю нешта нядобрае. Зноў гэтае адчуванне... Нібыта нешта абрываецца ўнутры. Як на арэлях. – Здаецца, «гістарычны самародак» нічога не заўважыў. Не варта больш так жартаваць з сабой (Л. Рублеўская); з аб'ектнай рэтраспектыўнай часткай: *Прадыслава не магла нават зварухнуцца. І з ёй побач быў Раман. І калі ён працягнуў да яе гарачыя рукі, яна памкнулася да іх, увайшла ў іх кола. <...> – Забі мяне, уладарка, за тое, што я нічога не бачыла! У галаву мне не прыходзіла, што старэйшая князёўна, такая разумная, такая вучоная, да смерда... (В. Іпатава).* Відавочна, што значэнне абагульнення даданая частка набывае з удзелам лексічных адзінак абагульняючага характару. Іх узаемадзеянне пад уплывам кантэксту прыводзіць да пераходу мінулых падзей, якое яно абмяжоўвае.*

Асаблівую ўвагу прыцягваюць рэтраспектыўныя тэкстаструктуры, якія маркіруюцца ўмоўнымі ладам. Сітуацыя можа адносіцца да мінулага, калі пратазіс умоўнай канструкцыі выражаны індывідуальна, аднак прэдыкат ужыты ў форме прошлага часу. Такія выпадкі характэрны пры адсутнасці маркіроўкі залежнай часткі ўмоўнай канструкцыі: *Дзяўчына перагарнула апошнюю старонку і ўбачыла некалькі чыстых лістоў, якія значылася, «Для зацемак». Лісты былі скарыстаныя па прызначэнні – як макама, нехта сыпануў такім дробным почыркам. <...> «Мілая прынцэса! Часу ў мяне мала. Проста ўявіце, што я раскажваю вам казку». <...> Тым больш, ведаючы ўсё – пра што я тут распавяў і пра што змаўчаў, – ты, можа, не пераступіла б парог маёй хаты (Л. Рублеўская).* Як бачым, парушэнне кантынума апаваджання вызначаецца ва ўмоўных сінтаксічных тыпах канструкцый.

Адсылка да ўжо згаданых раней падзей эксплікуецца ў сказах з эліпсам назоўніка, выражанага дзеепрыметнікам: *Але пасля перажытага магчымае з'яўленне прывіда Магду не ўзрушвала (Л. Рублеўская).* Рэтраспектыўнае лексіка-граматычнае значэнне суб-

стантываванага дзеепрыметнікаў прадвызначае адносіны абагульнення.

Дыстантна размешчаныя на часовай плоскасці рэтраспектыўныя адзінкі рэалізуюць адсылачную функцыю на лексіка-граматычным узроўні. Так, цікавым з'яўляецца імпліцытнасць рэтраспекцыі да загалова тэксту, калі ён адлюстроўвае канцэпт твора – сэнс назвы разумеецца падчас або пасля азнакамлення з творам, напрыклад, «Пад нагамі нашымі», «Песні маці», «Набег» В. Іпатавай. Пры такой форме дыскантынуума адбываецца дыстантная аднесенасць да загалова з абагульняючымі адносінамі. Аднак трэба адзначыць, што менавіта назва твора з'яўляецца аб'яднаннем ліній сюжэта, якія яна адлюстроўвае.

Рэтраспекцыя з *намінатыўнымі адносінамі* прадстаўлена лексічным паўторам, які адыгрывае ролю ў фарміраванні адсылачнага віду дыскантынуума. Паўтор семантычна значнага слова дазваляе вярнуцца да раней згаданых фактаў, момантаў з мэтай акцэнтацыі інфармацыі: *Ды яшчэ ёсць адна справа на зямлі <...> Той скрутак папер, спісаных цвёрдым, круглым юначым почыркам, пра які ён адзін цяпер і ведае. Марылька таксама ведала пра той скрутак (Л. Рублеўская).* Кантакты паўтор адбываецца ў межах аднаго часовага перыяду. Наяўнасць аднародных лексічных паўтараў на аснове намінатыўных адносін спрыяе вяртанню адначасова ў некалькі рэтраспектыўных частак.

Намінатыўныя адносіны ў межах адсылачнай рэтраспекцыі праяўляюцца ў складаназалежных сказах з даданай атрыбутыўнай часткай. *У канцы лесвіцы знаходзілася нізкае акно, забітае дошкамі. Вінцук адным махам выламаў іх. <...> Але не паспела я ўскараскацца на падаконнік, як перада мной узнікла страшная чырвоная фізіяномія з аптымістычай усмешкай. <...> Мы нават забілі акно, ля якога нас злавіў чырванаморды (Л. Рублеўская).*

Ускоснымі маркерамі дыстантнай рэтраспекцыі з'яўляюцца лексемы, у ролі якіх выступае анамастычная лексіка. Намінатыўныя адносіны паміж рэтраспектыўнымі адзінкамі выражаны паўторам уласнага імя, назвы гістарычных падзей, фактаў, прадметаў, будынкаў і г. д.: *Але ўсё роўна князь Георгі, бацька Прадыславы, перабраўся з дзядзінца, дзе жылі княжацкія семі, амаль на самы канец Полацка, на Вадзяную вуліцу, што вяла да Дзвіны. <...> І ўсё чамусьці бацькава смерць успамінаецца. Напэўна, таму, што цячэ і ў яе гаспадыні кроў князя Георгія. Бязлітасная, прагнае кроў... (В. Іпатава).*

Бываюць выпадкі, калі маркерамі пераходу ў прастору дыскантынуума выступаюць лексічныя адзінкі рэтраспектыўнай семантыкі з семай памяць: *Асабліва зацікавілі мяне дзве карціны, – абедзве я датавала канцом дзевятнацатага стагоддзя. На адной – жанравая сцэнка з жыцця засяцкавай шляхты пад назвай «Вяселле пад прымусам». Нявеста тэатральным жэстам захінала твар, у той час як бацькі гэтакі ж тэатральнымі жэстамі паказвалі ёй на адчыненыя дзверы, за якімі віднелася ганарыстая постаць жаніха ў сурдуце і капелюшы. <...> Тут жа па асацыяцыі я ўспомніла карціну, якую бачыла ў цудоўскім музеі, «Шлюб пад прымусам» (Л. Рублеўская).* Аднак у падобных тэкстаструктурах рэтраспектыўная прастора рэалізуецца пры ўмове намінацыі семантычна важнага слова, а іменная, наз-

вы прадмета, як у дадзеным прыкладзе карціна «Шлюб пад прымусам».

Імпліцытны характар пераходу ў прастору мінулага адыгрывае лексічны паўтор. *Быў яшчэ ліст пана Вяржбіцкага, бацькі княгіні Палецкай, з папрокамі на адрас няўдзячнай дачкі, перасыпаны памылкамі і выразамі «клянуся **крыжом твайго дзеда**», «хай цябе ратуе ад граху **крыж твайго дзеда**». <...> – **Крыж сапраўды існуе**, – цвёрда сказаў Вінцук. – Ён у магіле Грыня Вяржбіцкага (Л. Рублеўская).*

Цікавым маркерам дыстантнай рэтраспекцыі з намінацыйнымі адносінамі з'яўляецца заглавак тэксту. Зварот чытача да назвы адбываецца з мэтай яго пераасэнсоўвання, што абумоўлена імпліцытнымі і экспліцытнымі сродкамі сувязі. У большасці выпадкаў пры чытанні пераход да мінулага адбываецца на вышэйшым лексічным адзінку, якімі названы твор. Такі зрух у часе адбываецца, калі заглавак мае назву галоўнага персанажа – творы В. Іпатавай «Прадыслава», «Святаслава», «Давыд Гарадзенскі», «Скор з пявучага ручая» і г. д.; называе асноўную тэму, вобраз або прадмет, аб чым будзе ісці размова: *Першае, што прыцягнула маю ўвагу, – **мармуровы анёл**, з непрапарцыянальна вялікімі, складзенымі на сэрцы далонямі, крыламі, падобнымі на змятую прасціну, і мужыцкім спакутаным тварам (Л. Рублеўская. «Сэрца мармуровага анёла»).*

Рэалізацыі перанакіроўвання ў процілеглую часавую прастору з паралельна апісальнымі адносінамі спрыяюць лексіка-граматычныя маркеры. Аднак трэба адзначыць, што гэтыя адзінкі толькі падводзяць да змены ў тэкставым часе. Рэалізацыя самой рэтраспектыўнай прасторы ажыццяўляецца шляхам паўторнага апісання тых падзей, з'яў, якія ўзнікаюць у памяці, што прадвызначае паралельна апісальныя адносіны паміж часавымі прастораў. Такімі лексемамі рэтраспектыўнай семантыкі, як *памяць, думкі, успаміны* і г. д. адбываецца кантактная і дыстантная рэтраспекцыя: *Стаміўшыся, ён апусціў руку, праехаў яшчэ наперад, аглядаючыся, – і нечакана ўбачыў непадалёк дзяўчыну. <...> Яна адмоўна так хітнула галавой і так хутка знікла ў пажоўклым бярэзніку, які рос каля сцяжынікі, што ён не паспеў спыніць яе ці заўважыць, куды накіравалася дзяўчына. <...> Прачнуўся Рагвалод позна, і адразу ўзнікла ў ягонай памяці сустрэча ў лесе, размова з дзяўчынай, раптоўнае яе знікненне. <...> (В. Іпатава). Паўтор інфармацыі ажыццяўляецца на аснове дубліраванага пералічэння ўжо здзейсненых падзей. Як бачым, у рэтраспектыўнай тэкстасструктуры апісанне падзей паралельна актуалізуецца з момантамі ў прошлым. Гэта дазваляе чытачу (адрасату) не проста вярнуцца ў мінулае, але падрабязна ўспомніць тыя эпизоды, якія з'яўляюцца важнымі для разумення задумы аўтара.*

У пераважнай большасці паказчыкам пераходу ў іншую часавую плоскасць пры дапамозе ўказальна-апісальных адносін з'яўляюцца прыметнікі рэтраспектыўнай семантыкі. Нягледзячы на тое, што гэтыя адзінкі ўжываюцца ў кантэксце мастацкага цяперашняга часу, па сваім значэнні яны з'яўляюцца суддзёнай падзеі сюжэта з тымі, што ўжо адбыліся: *Ад душы рассяяўшыся нейкаму жарту Петрака, дзяўчына раптам заўважыла, што з кутка, дзе за сталом сядзелі падарожныя, за ёй сочаць. Незнаёмы юнак у бярэце, з вусамі і барадой клінком, у італьянскім адзенні з вя-*

лікім карункавым каўняром, сядзеў за сталом, глядзеў на іх. <...> А ці ня ўчарашні гэты кавалер? – Раптам запыталася старая Баркалубіха, паказваючы на Варота (В. Іпатава); Нядаўна тут была школка, дырэктарам якой і працаваў памерлы Нічыпар Цудко, – на дзвярах яшчэ захаваліся цьмяныя шылдачкі: «4 клас», «Настаўніцкая» ... (В. Рублеўская). Як бачым, указальны характар маркераў з адценнем дыскрыпцыі дазваляе адзначыць указальна-апісальныя адносіны паміж рэтраспектыўнымі кантактамі размешчанымі тэкстасструктурамі.

Зрух у часавым кантынууме назіраецца ў складана-назалежным сказе з даданай суб'ектнай рэтраспектыўнай часткай: *З лесу выходзіла страшыдла... Яшчэ жахлівейшае, чым хлопец чакаў, бо падобнае да чалавека – на двух нагах, калматае, прыгорбленае... Як і ўяўлялася, ваўкалак застыў на месцы і ўзьняў аброслае поўсцю аблічча да поўні. <...> Вінцэс угледзеўся – тое, што ён прымаў за поўсць, быў вывернуты кажух і гэтка ж шапка (Л. Рублеўская). У дадзеным выпадку ўказальна-апісальны характар даданай часткі дазваляе суаднесці дзеянні з ужо мінулымі падзеямі ў межах адной сюжэтнай часовай прасторы. Гэта тлумачыць кантакты від адсылачнай рэтраспекцыі.*

Сустрэкаюцца такія выпадкі, калі адасобленыя азначэнні адсылаюць да ўжо вядомай падзеі, факта і г. д.: *Тады, пасля ягонага адчайнага ўчынку, пра які не хочацца ўспамінаць, яго на нейкі час вызвалілі. Потым – вайна. Войска польскае. Ваяваў добра, бо ўжо не шкадаваў жыцця, купленага занадта дарагой цаной (Л. Рублеўская).*

Аналіз фактычнага матэрыялу дазволіў вызначыць адсылачны від кампазіцыйна-тэкставай рэтраспекцыі. Гэты від дыскантынуума ўводзіць інфармацыю, якая ў некаторай ступені з'яўляецца вядомай для чытача. Аўтар робіць ухіль на тое, што адрасат валодае некаторымі звесткамі, якія здольны адыгрываць ролю ўдакладнення, тлумачэння, параўнання, дапаўнення да сюжэта. Трэба адзначыць, што сродкамі перадачы адсылу да мінулага з'яўляюцца намінацыйныя адносіны, звязаныя з поўнай намінацыяй адзінкі, якая падразумявае рэтраспектыўны напрамак.

Намі вызначаны інтэртэкстуальныя ўключэнні, якія адыгрываюць значную ролю ў арганізацыі тэкставай прасторы, а менавіта, з'яўляюцца імпліцытнай актуалізацыяй зруху на часовай плоскасці ў прошлае – алюзіі. Гэтыя адзінкі прадстаўлены антрапонімамі – імёнамі гістарычных асоб: *Хаця галандскі філосаф Хёйзінга сцвярджаў, што ўсё на свеце насамрэч гульня – ваенныя дзеянні, рэвалюцыйныя перавароты, любошчы... пардон, каханне... (Л. Рублеўская); А скульп жа ў вас псалтыр той? Ці не **доктарам Скарынам** друкаваны? (Л. Рублеўская); намінацыяй гістарычных падзей і рэалій, усяго таго, што звязана з эпохай. Як бачым, у наступным прыкладзе ўпамінанне прадмета быту пэўнай эпохі адносіць чытача да часовай прасторы ў мінулым, да 90-х гг.: *Помню, газетку футурыстычную змайстравылі на **Пентьюме** – былі такія **кампы эпохі «Тэтрыса» і Doom**. Навіны светлай беларускай будучыні (Л. Рублеўская). Такім чынам, алюзія, як паказвае аналіз мастацкіх тэкстаў, – інтэртэкстуальная адзінка, якая змяшчае відавочнае паказванне на гістарычны факт у тэкставай культуры і тым часам з'яўляецца маркерам рэтраспектыўнасці нейкіх падзей у кантынууме апавядання.**

У ходзе праведзенага даследавання намi вызначана адсылачная і кампазіцыйна-тэкставая рэтраспекцыя, якая рэалізуецца рознымі экспліцытнымі і імпліцытнымі сродкамі на лексіка-граматычным і сінтаксічным узроўні. Ускосны характар пераходу ў мінулую прастору ў межах тэксту адбываецца з удзелам лексічных адзінак (назоўнікаў на аснове логіка-сюжэтных сувязяў, няпэўнага займенніка), анамастычнай, логіка-асацыяцыйнай лексікі, загатоўка тэксту, лексічнага паўтору, лексем рэтраспектыўнай семантыкі. Прамая маркіроўка катэгорыі прадстаўлена ў складаназалежных сказах з даданай суб'ектнай, аб'ектнай рэтраспектыўнымі часткамі, ва ўмоўных сінтаксічных тыпах канструкцый, у сказах з эліпсам назоўніка, лексемамі рэтраспектыўнай семантыкі, адасобленымі азначэннямі. Адсылачны від

ЛІТАРАТУРА

1. Гальперин, И. Р. Ретроспекция и проспекция в тексте / И. Р. Гальперин // Текст как объект лингвистического исследования / И. Р. Гальперин ; отв. ред. Г. В. Степанов. – 9-е изд. – М. : Кн. дом «ЛИБРОКОМ», 2016. – С. 105–113.
2. Тураева, З. Я. Категория времени: Время грамматическое и время художественное (на материале английского языка) : учеб. пособие / З. Я. Тураева. – М. : Кн. дом «ЛИБРОКОМ», 2016. – 216 с.
3. Москальская, О. И. Грамматика текста : учеб. пособие / О. И. Москальская. – М. : Высш. шк., 1981. – 183 с.
4. Бондарко, А. В. Теория функциональной грамматики (темпоральность / модальность) : пособие для студентов / А. В. Бондарко. – Л. : Наука, 1990. – 264 с.
5. Кожина, М. Н. Стилистико-текстовый статус и взаимодействие категорий ретроспекции и проспекции в научной речи (интердисциплинарный аспект) (2001) / М. Н. Кожина // Речеведение. Теория функциональной статистики : избр. тр. / М. Н. Кожина. – М. : ФЛИНТА : НАУКА, 2014. – С. 372–413.
6. Матвеева, Т. В. Текстовая категория / Т. В. Матвеева // Стилистический энциклопедический словарь русского языка / Л. М. Алексеева [и др.] ; под ред. М. Н. Кожинной. – М. : ФЛИНТА : НАУКА, 2003. – С. 533–536.
7. Котюрова, М. П. Континуальность текста / М. П. Котюрова // Стилистический энциклопедический словарь русского языка / Л. М. Алексеева [и др.] ; под ред. М. Н. Кожинной. – М. : ФЛИНТА : НАУКА, 2003. – С. 181.

кампазіцыйна-тэкставая рэтраспекцыя актуалізуецца інтэртэкстуальнымі ўключэннямі – алюзіяй.

Выяўлены рэтраспектыўныя адносіны паміж выражаемымі адзінкамі, якія з'яўляюцца асноватворнымі для пераходу да ўжо вядомай інфармацыі – намінацыйныя, паралельна-апісальныя, указальна-апісальныя, адносіны абагульнення. Асаблівасць іх рэалізацыі залежыць ад лексіка-семантычных адносін паміж адзінкамі і кантэксту. Адзначана, што ступень адлегласці паміж тэкстасструктурамі на часовай плоскасці прадвызначае кантакты і дыстанты від дыскантынуума. Відавочна, катэгорыя рэтраспекцыі з'яўляецца цікавым праяўленнем мастацкага тэксту, яе вывучэнне адкрывае новыя магчымасці ў даследаванні працэсаў тэкстаўтварэння.

REFERENCES

1. Gal'perin, I. R. Retrospekcija i prospekcija v tekste / I. R. Gal'perin // Tekst kak ob'ekt lingvisticheskogo issledovanija / I. R. Gal'perin ; otv. red. G. V. Stepanov. – 9-e izd. – M. : Kn. dom «LIBROKOM», 2016. – S. 105–113.
2. Turaeva, Z. Ja. Kategorija vremeni: Vremja grammaticheskoe i vremja hudozhestvennoe (na materiale anglijskogo jazyka) : ucheb. posobie / Z. Ja. Turaeva. – M. : Kn. dom «LIBROKOM», 2016. – 216 s.
3. Moskal'skaja, O. I. Grammatika teksta : ucheb. posobie / O. I. Moskal'skaja. – M. : Vyssh. shk., 1981. – 183 s.
4. Bondarko, A. V. Teorija funkcional'noj grammatiki (temporal'nost' / modal'nost') : posobie dlja studentov / A. V. Bondarko. – L. : Nauka, 1990. – 264 s.
5. Kozhina, M. N. Stilistiko-tekstovoj status i vzaimodejstvie kategorij retrospekcii i prospekcii v nauchnoj rechi (interdisciplinarnyj aspekt) (2001) / M. N. Kozhina // Rechevedenie. Teorija funkcional'noj statistiki : izbr. tr. / M. N. Kozhina. – M. : FLINTA : NAUKA, 2014. – S. 372–413.
6. Matveeva, T. V. Tekstovaja kategorija / T. V. Matveeva // Stilisticheskij jenciklopedicheskij slovar' russkogo jazyka / L. M. Alekseeva [i dr.] ; pod red. M. N. Kozhinoj. – M. : FLINTA : NAUKA, 2003. – S. 533–536.
7. Kotjurova, M. P. Kontinual'nost' teksta / M. P. Kotjurova // Stilisticheskij jenciklopedicheskij slovar' russkogo jazyka / L. M. Alekseeva [i dr.] ; pod red. M. N. Kozhinoj. – M. : FLINTA : NAUKA, 2003. – S. 181.